
MEHAJLO JOHANSEN.

Пристосування латиниці до потреб української мови.

В 6—7 ч. «Чера. Шляху» ще раз порушив С. Пилипенко важливе й цікаве питання переходу на латинське колись, тепер інтернаціональне письмо. Лист той писаний латиницею.

Та з точки погляду української фонетики не зовсім пристосованою видається нам та форма латинці, котрою користується С. Пилипенко. Значно краще від уживаної в «Семафорі в Майбутнє» київськими футуристами, в яких приміром, знаку «х» ужито не для піднебінного глухого спиранта а для африкати «ч», а знак «q» для «х», «w» ужито для звуку «ш», вона вимагає, правда, небагатьох змін.

Транскрипція Пилипенкова на своє місце ставить знака «х» и для ш, ч, ж бере чеські знаки š, č, ž як і годиться, за знак помнякшення уживає апострофа «'» (як уже й «Сефафор»). Отже, небагато зостається змінити в транскрипції Пилипенковій, щоб зробити її цілком послідовною й доцільною.

По-перше, потрібна уніфікація в відзначенні помнякшення; тов. Пилипенко пише «v i d h u k n e t ' s j a», тоб-то раз (перед приголосною) відзначає помнякшеність апострофом, а другий (перед голосною) відзначає її «j»отом. Від подібної спадщини нашої шкільної «науки» нам треба як найскорше одмовитись. Ніякої різниці в вимові «мнякшених» суголосних в обох випадках немає—це раз. З другого боку, «j» ми уживаємо як знак йотації і таким чином плутаємо в правописі мнякшення з йотацією—це два. Отже, очевидно, треба «j» залишити для йотації, а «'» для помнякшення, як це й робиться в науковій транскрипції.

Наша пропозиція буде, крім того, в групах шелестівок «мнякшених» (палатальних) відзначати це помнякшення тільки один раз—іменно апострофом над останнім знаком групи. Таким чином ми усуваємо непослідовність сучасного вкраїнського правопису в таких, приміром, випадках, як «панський», з одного,

«польський», з другого боку, словах. На нашу пропозицію будемо писати й там і там один апостроф *ps' i ls'*. Це буде перше «правило» нашої запропонованої читачеві транскрипції—проти нього ледви чи хто сперечатиметься. Розуміється, переходячи на латиницю не матимемо жодної рації відзначати мнякшене «*l*» в таких словах як «тілки, силний, центральний...» і таке інше. Адже ж наше українське «*l*» як найближче підходить вимовою своєю до європейського середнього «*l*» і викинувши ми мнякшення в «логіка, флота», послідовно мусимо одмовитися од цієї чужої нам правописної прикмети і в інших словах, де її немає в вимові. (*L' u b l' u* писатимемо, одначе, з мнякшенням, як і чуємо в вимові—також *stav l' at' i t.* інш.).

Жодної й досі, здається, не було спроби відзначити ненаголошене «е» та «и» одним знаком, щоби одбити дійсний звуковий стан південновкраїнської мови.

Кожен знає, скільки труднощів має подолати учень, щоби написати без помилок слово хоч би «перенеси», або «великий», або «синенький». Врешті всі зазначені курсивом знаки відзначають один звук, а пишеться його різно. Без знання російської мови не обійтися учневі, вивчаючи етимологічний бік українського правопису.

Отже, взявши на увагу близькість українського «и» до «е» (див. *Smal-Stocky--Grammatik*. Брок. Угросусское наречие села Убли, Ганцов. Діалектологічна класифікація й інш.), пропонуємо такий спосіб:

Наголошене «и» відзначаємо знаком «*ê*» (як у транскрипції Смаля-Стоцького). Цей знак до речі досить повне дає уявлення про характер звука «и» в літературній (південновкраїнській) вимові—закритий напружений ряда «е»—«*ê*» (*mid-front narrow*). Але так відзначаємо «и» лише під наголосом. Для ненаголошеного «и» та «е» беремо один знак «е».

Таким чином 1) спрощуємо абетку, зменшивши її на одну літеру; 2) сприяємо правильній (однаковій) вимові ненаголошених «и» та «е»; 3) усуваємо найголовнішу труднацію українського правопису для учня вкраїнця; 4) (що вже не так важно) для чужинця полегшуємо вивчення вимови «и», яке росіяне, читають завжди за «і», німці за *ü*, або теж за «і» і т. и.

Toj fakt, ščo odna je kategorija, de „*ê*“ vemovl'ajets'a často na Livoberezz'u blêžče do „*i*“ n'îž do „*e*“—prekmêtnеke jak ot červonej, bilej, čdorovej j ênši z naholosom ne na ostann'omu skladovi—cej fakt vrvnovazujets'a têm, ščo na Zaxod'i navpakê majemo javešče protelêžne—tam zvuk «*ê*» pošêrevs'a j na taki prekmêtnеke jak ot sênej, serednej (naše sên'ij, seredn'ij).

Otže l'iteraturna mova volens nolens doderžuje seredene, j pêše vse odno bilej, ale sên'ij.

Odznačajúče mjakkist' apostrofom, musimo odznačate jiji takož pered „i“ (takêm jak u „t'in'“). Navpakê pered „i“ takêm jak ot u „stil“ apostrofa ne stavemo. Rozumijets'a, ščo pomn'akšenn'a je racija vidznačate pered „i“ tilke po zvukax d, t, n, l. Takem čénom usuvajets'a holovni trudnošči pravopesu čužêx sliv. Imenno—v čužêx slovax pêšemo prosto j skriz' „i“ (ne ê) bez poperedn'oho apostrofa.

Takêj v korotkex rêsax projekt sproščenoho pravopesu, ščo mê proponujemo do vžetku. Lehen'ke počutt'a nezvêklosti do znaku ê znekaje, pročetašê vholos xoč be j c'oho lesta. Z dejakem zdevuvann'iam četač pomitet' naskilke ce označenn'a točno vidpovidaje joho vlasnij vemoví (kolê v joho dobra vemova, scilicet!)